

Faktaark

Miljøgifter og plast i leker

Leker til barn

Leken er en viktig del av barnas liv, og ikke minst et sunnhetsstegn. Lek stimulerer mange viktige områder i barnets utvikling, som språkutvikling og sosiale og motoriske ferdigheter. Ulike typer leketøy er altså noe barn omgis av store deler av dagen. Det er derfor viktig at lekene er trygge og ikke utgjør en helsefare, dvs. inneholder minst mulig miljøgifter. I tillegg betyr hyppig bruk av leketøy at disse må tåle en del og derfor skal være av god kvalitet. Leker som lett går i stykker og ikke kan repareres må unødvendig ofte erstattes, noe som koster penger. I tillegg kan for eksempel ødelagte plastleker være en fare for dyr i naturen. I dette faktaarket kan du lese mer om både miljøgifter og plast i leketøy, og finne tips til miljøriktig innkjøp av leker.

Hva er miljøgifter?

Kjemiske stoffer finnes i alle produkter som vi omgir oss med. De fleste er ufarlige for mennesker eller naturen. Noen stoffer kan imidlertid utgjøre en fare. Stoffene som regnes som mest farlig for helse/miljø, kaller vi for miljøgifter. Miljøgifter kan tas opp via mat og drikke, byluft, støv og inneluft, eller gjennom hudkontakt med stoffene i produkter.

Er alle kjemiske stoffer farlige?

Ikke alle farlige stoffer faktisk skader oss hvis vi kommer i kontakt med dem. Det er mengden av stoffet vi utsettes for, hvordan vi eksponeres over tid og kombinasjonen av stoffer, som avgjør om et stoff faktisk er skadelig. Enkelte farlige kjemikalier kan være skadelige selv ved svært små mengder. De mest skadelige stoffene er forbudt å bruke, vi kaller dem ofte for verstingsstoffer.

Generelle lovkrav til kvalitet av leker

I Norge regulerer bl.a. produktkontrollloven og leketøyforskriften innhold av farlige stoffer i produkter. CE-merket er bevis på at produktet anses å oppfylle minstekravene til helse, miljø og sikkerhet som er fastsatt for produktgruppen av myndighetene. CE-merkingen dateres tilbake til 1985, det vil si lenge før bl.a. leketøyforskriften kom. Leker som er eldre enn fra 2009 kan derfor inneholde skadelige stoffer til tross for CE-merkingen. Husk også at CE-merket ikke sier noe om produktets brukskvaliteter.

Dessverre respekteres myndighetens forbud ikke alltid av produsentene. Miljødirektoratet er på jevnlig kontroll både hos produsenter, importører og forhandlere for å se om lekene overholder

kravene. Kontrollene er imidlertid bare stikkprøver, så det hender likevel at leker inneholder helseskadelige stoffer. Det er derfor en fordel at forbrukere og innkjøpere av leker har kunnskap om temaet for å kunne gjøre bevisste valg og etterspørre miljøriktige leker. Under finner du utdypende informasjon til ulike kategorier av leker.

Leker laget av plast

Mange leker er laget av plast. Plastleker kan utgjøre en fare for naturen. Dette fordi plast ikke brytes ned i naturen, men smuldrer opp i mindre biter (mikroplast), som da kan tas opp av dyr som tror det er mat. Dyr kan også sette seg fast i plastposer, tau og andre større plastgjenstander og dø av det.

Plastleker kan dessuten inneholde både tungmetaller, farlige løsemidler og konserveringsstoffer som bisfenol A. Hvis man velger plast er det oftest tryggest å velge hard plast fremfor myk plast. Jo mykere plastlekene er, jo større risiko for at de kan avgi såkalte mykgjørere (ftalater). Ftalater kan forstyrre vårt eget hormonsystem og utviklingen hos barn. Eksempler på myke plastleker badeleker, myke plastdukker, plastdyr osv. I Norge har mange ftalater i leker og produkter til barn under tre år vært forbudt siden 1999. I 2007 ble forbudet utvidet til å også omfatte de tre skadeligste ftalatene i alle leker beregnet for barn opp til 14 år.

Anbefaling

Kvitt deg med myke plastleker som er produsert før 2007 fordi de kan inneholde mye ftalater.

En annen type plast man bør være obs på er klar hardplast som kan inneholde rester av bisfenol A. Dette stoffet kan tas opp via hudkontakt og kan forstyrre hormonsystemet.

Leker laget av tre

Treleker er et ofte brukt alternativ til plastleker. Mens ubehandlede treleker er et trygt alternativ, kan malte/lakkerte treleker for eksempel inneholde tungmetallene bly og kadmium. Barn kan få i seg disse stoffene når malingen flasser av eller barna sutter på det. Bly er giftig, og for mye bly i kroppen kan blant annet føre til skade på de røde blodlegemene og hjerneutviklingen. Kadmium og de fleste kadmium-forbindelsene er kreftfremkallende. Kadmium kan også skade evnen til å få barn og føre til skader på fosteret.

Unngå også leker i limtre siden disse kan inneholde det allergifremkallende stoffet formaldehyd.

Formingslek

Forming er en fin aktivitet for barn i alle aldre. Modelleire styrker barnas motoriske ferdigheter og kreativitet. Men modelleire som skal herdes i ovnen kan inneholde giftige stoffer som kan lekke ut under herdingen eller når barn suger på dem. Et godt alternativ er å lage trolldeig selv (se faktaboks for oppskrift).

Skrive- og tegneredskaper kan inneholde krom, arsen og bly samt de kreftfremkallende løsemidlene benzen og toluen. Tusjpenner og oljepastell utgjør den største faren, og spesielt de grønne, gule og oransje fargene. Mindre mengder kan gi vondt i magen, mens større mengder kan skade nervesystemet. Et fint

alternativ er ulakkerte byanter, eller vokskritt og vannbasert maling.

Hjemmelaget trolldeig

Kna sammen 1 del salt, 2 deler hvetemel, 1 del vann og 1 ss matolje til en smidig deig.

Tips: Lag en liten kule først. Hvis den er like rund og fin etter 2 minutter har deigen passe konsistens.

Utkledning og rollelek

Om det er ferdige kostymer, bestemors gamle kåpe eller smykker i alle regnbuens farger: Alle barn elsker å kle seg ut! For å sørge for at også denne typen lek er trygg for både helse og miljø er det viktig å huske på at smykker og bijouteri kan inneholde tungmetaller som kadmium, bly og nikkel som kan tas opp via hudkontakt, som bl.a. kan være kreft- eller allergifremkallende.

Hvis barn ønsker å sminke seg bør man kjøpe sminke som er beregnet til bruk i lek. Dette fordi slik sminke er omfattet av både leketøyforskriften og kosmetikkforskriften. Se i tillegg etter CE-merke og innholdsfortegnelsen på produktet. Unngå sminke som inneholder D4 og D5 (siloksaner), parfymen, og konserveringsstoffer som metylisotiazolinon (MI eller MIT) og parabener. Disse kan gi allergiske reaksjoner eller påvirke hormonbalansen.

Bildekløyper og kunstgressbaner

Bildekløyper har blitt populære lekeplassalternativer i Norge fordi de fremmer kreativ og allsidig utelek. I tillegg fylles kunstgressbaner gjerne med granulat av

bildekk som støtdemping. Bildekk blir ikke produsert for å bli lekt med av barn, og er derfor ikke omfattet av de samme lovverkene som leker og andre barneprodukter. Bildekk kan inneholde mange ulike verstingsstoffer som alkylfenol, klorparafiner, ftalater og bly, samt andre skadelige stoffer som polyaromatiske hydrokarboner (PAH) og sink, som bl.a. er kreftfremkallende. Det skal ikke være farlig å være i berøring med gummi fra bildekk, men helseproblemer kan oppstå når barn får det i munnen. Vi anbefaler likevel å unngå bildekk overalt der det kan komme i kontakt med barn (føre-var). Vær obs på at svarte gummileker også kan inneholde PAH.

Tips til innkjøp av leker

- Kjøp kun leker som er CE-merket.
- Kjøp produkter som holder seg lenge og som kan repareres.
- Sjekk om lekene kan vaskes, og vask eller tørk av nye leker før du tar dem i bruk
- Unngå leker og andre produkter med sterk lukt av kunstige stoffer, kjemikalier eller parfyme.
- Reduser antall leker. Dette er et godt tiltak både for barna, naturen og lommeboka.
- Se Miljøfyrtårns innkjøpsveileder for flere innkjøpstips!